eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

«Pedahohika. Sotsialna robota», (2(51), 117–121. https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.117-121 [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 23.01.2026

Прорецензовано 29.01.2026

Схвалено до друку 5.02.2026

УДК 001.89-044.922:004.8]:159.9+37

Олексій Кіргізов,
аспірант ІІ року навчання
e-mail: eaguolik@gmail.com
https://orcid.org/0009-0007-8617-2768

Oleksii Kirgizov,
PhD student

Інститут спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України,
вул. Берлінського, 9, м. Київ, Україна, 04060

MykolaYarmachenko Institute
of Special Pedagogy and Psychology,
9 Berlinsky St., Kyiv, Ukraine, 04060

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ЦИКЛУ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ДЛЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

THE TRANSFORMATION OF THE RESEARCH CYCLE IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: OPPORTUNITIES AND RISKS FOR PSYCHOLOGICAL AND EDUCATIONAL SCIENCES

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

Анотація. У статті здійснено наративний огляд використання штучного інтелекту (ШІ) у науково-дослідній діяльності з фокусом на психолого-педагогічних дослідженнях та освітньому контексті, зокрема щодо дітей і підлітків. Мета роботи – узагальнити практики інтеграції ШІ в дослідницький цикл, окреслити задокументовані переваги та систематизувати ключові методологічні, етичні й соціально-когнітивні ризики, а також показати, як ці питання відображаються в інституційних політиках. Дослідження виконано у форматі теоретичного огляду з цілеспрямованим добором рецензованих публікацій і офіційних документів та відкритих політик університетів і освітніх органів (переважно 2023–2026 рр.); загалом опрацьовано понад 40 джерел, із яких 19 інтегровано у вигляді цитувань. У результаті узагальнено практичні переваги ШІ-інструментів: скорочення часу на рутинні операції, підтримка роботи з великими масивами даних, а також часткова компенсація дефіциту технічних навичок у гуманітарних і соціальних науках. Паралельно проаналізовано ризики: «галюцинації» та похибки моделей, загрози поширення недостовірних знань, занепокоєння щодо приватності й нагляду в освіті, відтворення соціальних упереджень, а також ризики академічної недоброчесності через несанкціоноване або недекларoване використання генеративних інструментів. Окремо розглянуто інституційні відповіді (оновлення кодексів честі, вимоги прозорості/декларування, обмеження щодо даних) і представлено добірку кейсів університетів та освітніх/державних органів (США/Європа/Україна). Також обговорено емпіричні кейси продуктивного використання ШІ та моделі взаємодії «кентавр/кіборг», концепцію «розмитого кордону» можливостей ШІ й практику «vibe coding» як підхід до прототипування з подальшим людським редагуванням і верифікацією.

Ключові слова: психологія, генеративний штучний інтелект, освіта, діти, пізнавальна діяльність, академічна доброчесність.

Abstract. This article provides a narrative review of the use of artificial intelligence (AI) tools in scientific research, with a focus on psycho-pedagogical studies and educational settings, particularly those involving children and adolescents. The aim is to synthesize practices of integrating AI across the research cycle, outline documented benefits, and systematize key methodological, ethical, and socio-cognitive risks, as well as to show how these issues are reflected in institutional policies. The study is conducted as a theoretical review with purposive selection of peer-reviewed publications, official documents, and open policies of universities and educational authorities (mainly 2023–2026); in total, more than 40 sources were analyzed, 19 of which were integrated through citations. The results summarize practical benefits of AI tools, including reduced time spent on routine operations, support for working with large datasets and identifying patterns, and partial compensation for limited technical skills in the humanities and social sciences. In parallel, the paper analyzes risks such as model «hallucinations» and errors, threats of disseminating unreliable knowledge, privacy

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

and surveillance concerns in education, reproduction of social biases, and risks to academic integrity due to unauthorized or undisclosed use of generative tools. Institutional responses are examined (updates to honor codes, transparency/disclosure requirements, and data-related restrictions), and a set of cases from universities and educational/government bodies (USA/Europe/Ukraine) is presented. The paper also discusses empirical cases of productive AI use and «centaur/cyborg» interaction models, the concept of the «blurred boundary» of AI capabilities, and the practice of «vibe coding» as an approach to rapid prototyping followed by human editing and verification.

Key words: psychology, generative artificial intelligence, education, children, cognitive activity, academic integrity.

Актуальність дослідження. Штучний інтелект дедалі більше інтегрується в наукову діяльність, охоплюючи всі етапи дослідницького циклу – від формулювання запитів і пошуку літератури до обробки даних, моделювання та підготовки публікацій. Бібліометричні аналізи демонструють стрімке зростання кількості публікацій, присвячених ШІ в освіті, психології та суміжних галузях, що відображає як зростання технічних можливостей, так і інтенсивність етичних дискусій. У шкільній та університетській освіті інструменти ШІ застосовуються для адаптивного навчання, прогнозування успішності, підтримки вчителів та аналізу освітніх даних, але одночасно викликають занепокоєння щодо приватності, нагляду та алгоритмічної упередженості. Систематичні огляди етики ШІ в початковій і середній освіті показують, що переважна частина літератури фокусується саме на ризиках і потенційних шкодах, а не на успішних моделях інтеграції технологій.

Паралельно університети та освітні департаменти оновлюють політики академічної доброчесності, включаючи розділи про генеративний ШІ, де окремо прописують несанкціоноване використання таких інструментів як порушення кодексу честі. У цьому контексті важливо не лише фіксувати ризики, а й показувати емпірично задокументовані кейси продуктивного, контрольованого використання ШІ як інструменту підвищення якості досліджень, зокрема у психолого-педагогічній сфері.

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі використання ШІ в академічному середовищі описують як багаторівневу зміну дослідницького циклу: від пошуку та первинного опрацювання джерел до аналізу даних, підготовки рукописів і комунікації результатів (Dwivedi et al., 2023). Окремий масив праць зосереджується на тому, як генеративні моделі впливають на академічне письмо й освітні практики, стимулюючи потребу в оновленні підходів до оцінювання та формуванні нових норм прозорості (Zawacki-Richter et al., 2019; Dwivedi et al., 2023). Паралельно з працями про продуктивність і потенційні переваги зростає корпус досліджень та етичних оглядів, у яких акцентовано ризики: недостовірні узагальнення, відтворення упереджень, порушення приватності та посилення нагляду в освітніх інституціях (Akgun & Greenhow, 2022; Wieczorek et al., 2025).

Для психолого-педагогічних досліджень, що стосуються дітей і підлітків, ці питання набувають додаткової чутливості через вікові обмеження, особливий режим захисту персональних даних та підвищені вимоги до недискримінації і справедливості. Водночас університети, наукові установи та освітні органи дедалі частіше формалізують правила використання генеративного ШІ, пропонуючи моделі від повної заборони до контрольованого застосування із вимогами декларування (UNESCO, 2023; European Commission, 2025). В українському контексті аналогічна тенденція проявляється як на рівні державних рамок цифрової трансформації (зокрема Концепції розвитку штучного інтелекту до 2030 року), так і на рівні практичних рекомендацій для закладів вищої освіти та локальних інституційних політик університетів. Показовими є приклади відкрито оприлюднених документів українських університетів та органів управління освітою, де акцент робиться на поєднанні інноваційності з вимогами прозорості використання ШІ, захисту персональних даних та недопущення порушень академічної доброчесності.

Отже, актуальною залишається задача узагальнення інструментів, переваг і ризиків ШІ у психолого-педагогічних дослідженнях, що стосуються дітей і підлітків, а також систематизації підходів до відповідального використання ШІ з урахуванням академічної доброчесності та етичних стандартів.

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

Мета статті – здійснення наративного огляду вітчизняних та міжнародних практик використання інструментів ШІ в науковій дослідницькій діяльності з акцентом на психолого-педагогічних дослідженнях, що стосуються дітей, та аналізом як ризиків, так і реальних кейсів продуктивної інтеграції ШІ.

Методи дослідження. Дослідження виконано у форматі теоретичного огляду літератури з елементами цілеспрямованого відбору джерел за ключовими темами: «Штучний інтелект у закладах освіти», «AI in Academic Research», «AI in Education and Children», «Generative AI and Academic Integrity». Основним масивом джерел слугували публікації, індексовані в PubMed, а також статті в журналах великих видавництв (Elsevier, Springer, Nature Portfolio) та офіційні керівні документи міжнародних і вітчизняних освітніх органів (Міністерство освіти та науки України, 2025; UNESCO, 2023; European Commission, 2025).

При доборі джерел віддавалась перевага систематичним оглядам та фаховим статтям останніх років (переважно 2023–2026 рр.), що узагальнюють етичні й методологічні аспекти використання ШІ. Зокрема, проаналізовано систематичний огляд застосування ШІ в медичній науці (van Dijk et al., 2023), огляд етичних викликів ШІ в освіті (Wieczorek et al., 2025), систематичний огляд етики використання ШІ в початковій і середній освіті (Wieczorek et al., 2025), а також концептуальні рамки етичних принципів для ШІ.

Інституційні політики щодо генеративного ШІ відбиралися за критерієм відкритого доступу та репрезентативності провідних університетів і регіональних освітніх систем (Україна, США, ЄС). Загалом опрацьовано понад 40 джерел, з яких 19 найбільш релевантних інтегровано у вигляді текстових цитувань.

Результати дослідження. Переваги використання ШІ-інструментів у дослідженнях. Огляди та емпіричні роботи вказують на кілька ключових переваг інтеграції ШІ у дослідницький процес.

По-перше, значно скорочується час на рутинні завдання – пошук і попереднє узагальнення літератури, базове мовне редагування, підготовка технічних частин тексту. Наприклад, дослідження застосування генеративного ШІ в роботі консультантів показують, що на задачах у межах компетенцій моделі

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

ChatGPT-4 пришвидшував роботу на понад 25% і підвищував якість рішень (за оцінками експертів) більш ніж на 40% (Lakhani, 2023).

По-друге, інструменти ШІ дозволяють обробляти великі масиви даних і виявляти складні патерни в освітніх і психологічних даних, що важко досяжно традиційними статистичними методами. Це відкриває можливості для персоналізованих інтервенцій і більш точного таргетування підтримки учнів (UNESCO, 2023).

По-третє, у вищій освіті й дослідженнях ШІ може частково компенсувати нестачу технічних навичок у гуманітарних і соціальних науках, надаючи дослідникам доступ до потужних аналітичних інструментів без обов'язкового глибокого програмування (Dwivedi et al., 2023; Thompson & Amodeo, 2025).

Ризики та виклики використання ШІ в дослідженнях і освіті. Разом із перевагами література фіксує широкий спектр ризиків, які умовно можна розділити на методологічні, етичні й соціально-когнітивні.

Методологічні ризики пов'язані з тим, що генеративні моделі можуть створювати правдоподібні, але хибні твердження, посилання або статистичні узагальнення, відомі як «галюцинації» (Dwivedi et al., 2023; van Dijk et al., 2023). Дослідження використання ChatGPT студентами вказують, що значна частина користувачів не усвідомлює цього ризику або не має навичок критичної перевірки відповідей моделі, що створює загрозу поширення недостовірних знань (Dwivedi et al., 2023). Емпіричне дослідження впливу ШІ на прийняття рішень, «лінь» і занепокоєння щодо приватності серед студентів університетів у двох країнах показало, що інтенсивне використання ШІ статистично пов'язано з підвищенням залежності від алгоритмічних підказок, зниженням упевненості у власних рішеннях і зростанням тривоги щодо безпеки даних (Ahmad et al., 2023). Аналіз регресійних моделей свідчить, що збільшення використання ШІ асоціюється зі значущим зростанням показників «людської ліні» та занепокоєння приватністю, що інтерпретується як потенційний ризик для розвитку автономності студентів (Ahmad et al., 2023).

Етичні огляди ШІ в освіті виокремлюють ризики увічнення структурної упередженості, дискримінації, посилення нагляду та втручання в приватність

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

учнів (Akgun & Greenhow, 2022; Wieczorek et al., 2025). Зазначається, що алгоритми, треновані на історичних даних, можуть відтворювати та посилювати вже наявні соціальні нерівності (Wieczorek et al., 2025). Окрему стурбованість викликають системи моніторингу поведінки та онлайн-активності учнів у школах, які можуть перетворювати педагогічний супровід на режим постійного нагляду (Wieczorek et al., 2025). Систематичний огляд етичних аспектів застосування ШІ в початковій та середній освіті констатує, що література зосереджується переважно на питаннях приватності, нагляду, автономії, справедливості та відповідальності. Автори узагальнюють 48 джерел і виділяють 17 категорій етичних імплікацій, серед яких лише чотири описують потенційні переваги (підтримка вчителів, персоналізація навчання, рання діагностика труднощів), а тринадцять – негативні наслідки (ризики стеження, стигматизації (Wieczorek et al., 2025), посилення нерівностей, підрив агентності, і тп.).

Соціально-когнітивні ризики пов’язано з можливою деградацією навичок критичного мислення і письма через надмірну залежність від ШІ. Аналітичні звіти звертають увагу на те, що генеративні інструменти можуть робити «шпаргалку» такою якісною й доступною, що це створює не лише загрозу формального списування, а й ризик втрати когнітивних процесів, коли учні поступово втрачають звичку будувати власні аргументи й структурувати знання (Zhai et al., 2024).

Академічна доброчесність й інституційні політики щодо ШІ. Реакція університетів на поширення генеративного ШІ переважно оформлюється через оновлення кодексів честі, політик академічної доброчесності та методичних рекомендацій для викладачів щодо формулювань у силабусах і дизайну завдань (Vanderbilt University, 2023). Практика багатьох закладів полягає у встановленні діапазону дозволеного використання ШІ – від повної заборони до контрольованого застосування для окремих навчальних цілей (наприклад, брейнстормінг або мовне редагування) – із вимогою обов’язкового декларування використаних сервісів (Vanderbilt University, 2023).

Водночас інституції підкреслюють, що подання матеріалу, згенерованого або істотно модифікованого ШІ, як власної інтелектуальної праці може

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

розглядатися як порушення академічної доброчесності (University of Notre Dame, 2023). Огляди інституційних реакцій фіксують тенденцію до виокремлення «несанкціонованого/недекларованого використання генеративного ШІ» як окремої категорії академічних порушень, відмінної від класичного плагіату або «контрактного списування» (Department of Education (Victoria), 2025). У контексті дослідницької діяльності наголошується, що недотримання правил використання генеративного ШІ у наукових роботах може трактуватися як порушення норм дослідницької етики та/або відповідних кодексів поведінки (School of Graduate Studies, University of Toronto, 2026).

Приклади інституційних політик щодо генеративного ШІ демонструють рух до формалізації правил використання через поєднання принципів прозорості, підзвітності та захисту даних. У дослідницькому контексті показовими є політики, що прямо вимагають декларувати «істотне використання» генеративного ШІ (назва/версія/дата/спосіб застосування) та підкреслюють відповідальність користувача за контент і ризики помилок/упереджень, а також чутливість роботи з хмарними сервісами (University of Oxford, 2025). В освітньому контексті етичні орієнтири для педагогів акцентують питання конфіденційності, управління даними, прозорості та недискримінації, що впливає на підходи до локальних політик і практик впровадження (UNESCO, 2023; European Commission, 2025).

В українському контексті впровадження вказують на рух до формалізації правил через поєднання принципів інноваційності та запобіжників безпеки/доброчесності. Зокрема, політика Хмельницького національного університету фіксує принципи законності, етики, прозорості, доброчесності та захисту даних і прямо вимагає декларування використання ШІ в освітньому/дослідницькому продукті, а також забороняє передавання персональних/конфіденційних даних у зовнішні ШІ-системи (Khmelnytskyi National University, 2025). Методичні рекомендації Одеського національного медичного університету підсилюють цю лінію через ідею деталізованого декларування (сервіс/дата/промпт) та управління ризиками інформаційної безпеки. На рівні державних змін у статті наведено приклад публічних

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

рекомендацій щодо відповідального використання ШІ в закладах вищої освіти, підготовлених за участі МОН України та Мінцифри, де підкреслюються принципи людського контролю, конфіденційності, управління даними, прозорості та недискримінації.

Емпіричні кейси використання ШІ. Дослідження під керівництвом Івайло Божінова (Ivailo Bojinov) та Каріма Лахані (Karim Lakhani) у 2025 році стало продовженням їхніх ранніх експериментів щодо реальної роботи працівників у великих компаніях. Воно фокусується на концепції, що ШІ не просто автоматизує завдання (Lakhani, 2023), а змінює саму когнітивну архітектуру наукової та творчої праці. Цей кейс Гарвардської бізнес-школи (HBS) є фундаментальним для цієї статті, оскільки він переводить дискусію про ШІ **з площини «плагіату» у площину «продуктивності»**.

Методологія «Розмитого кордону». Ключовим відкриттям Божінова є поняття «Розмитого кордону» можливостей ШІ. Суть цієї методології в тому, що існують завдання, які здаються складними (наприклад, написання коду), але ШІ виконує їх блискавично. Поруч із ними знаходяться завдання, що здаються простими для людини (логічна перевірка фактів, контекстуальна етика), де ШІ вводить в оману або не може визначитись з відповіддю. У результаті цього дослідження з'ясувалось, що професіонали, які навчилися розрізняти цей кордон, продемонстрували приріст якості результатів на 25% та 40% швидкості (Lakhani, 2023).

У цьому ж дослідженні описано дві успішні моделі взаємодії з ШІ – **стратегії «кентавра» та «кіборга»**. «Кентаври» чітко розділяли завдання між собою та моделлю: ШІ отримував чітко окреслені підзадачі (генерація варіантів, чернетки тексту, первинний аналіз), тоді як людина зосереджувалася на постановці задачі, перевірці, інтеграції та фінальному рішенні. «Кіборги» натомість працювали в режимі тісної інтеграції – постійно перемикалися між людськими й машинними внесками, дозволяючи моделі продовжувати речення, переформульовувати аргументи, пропонувати альтернативні структури, а потім активно редагували й критикували ці результати. Обидві стратегії виявилися

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

результативнішими, ніж повна відмова від ШІ або делегування всього завдання моделі.

Ці результати важливі для наукових досліджень, оскільки демонструють, що максимальний ефект досягається не тоді, коли ШІ «пише за дослідника», а коли дослідник чітко розуміє, де саме ШІ сильний, і будує робочий процес навколо цього «розмитого кордону».

Аналітичні статті про реальне використання генеративного ШІ у 2025 році (Thompson & Amodeo, 2025) показують, що більшість користувачів застосовує такі інструменти саме як засіб швидкого брейнстормінгу, прототипування, створення текстів, коду й аналітичних структур, а не як спосіб цілковитої автоматизації роботи. Описана в літературі практика так званого **«vibe coding»** (Thompson & Amodeo, 2025) полягає в тому, що користувач формулює загальний намір, стиль і логіку («vibe») майбутнього артефакту чи то статті, коду, звіту («code»), а ШІ генерує кілька варіантів реалізації, які потім інтенсивно редагуються та критикуються людиною.

Якщо перенести цю логіку в академічні дослідження, **ШІ перестає бути «машиною плагіату» і перетворюється на інструмент швидкого прототипування** гіпотез та досліджень. Це є особливо цінним в середовищах з обмеженими ресурсами, де дослідники можуть протестувати кілька варіантів підходу за години замість тижнів, а потім інвестувати звільнений час у поглиблену верифікацію та теоретичний аналіз, що наголошується в університетських постановах щодо належного використання генеративного ШІ.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Огляд показує, що міжнародні дослідницькі та освітні спільноти переходять від наївного ентузіазму щодо ШІ до більш зрілої, амбівалентної позиції, яка поєднує визнання значних переваг із усвідомленням глибоких етичних і методологічних ризиків. Інструменти ШІ дедалі частіше виступають не як «додаткова опція», а як інфраструктурний елемент дослідницьких і освітніх практик, який важко повністю ігнорувати. Для психології та педагогіки це означає необхідність поєднання двох перспектив. З одного боку, дослідники отримують безпрецедентні можливості для роботи з великими даними, моделювання

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

навчальних процесів і створення інноваційних інструментів підтримки розвитку дітей. З іншого – вони стають співвідповідальними за те, щоб ці системи не посилювали соціальні нерівності, не підривали автономію учнів і не перетворювали освітні інституції на простір тотального нагляду.

Переваги ШІ-асистованих підходів найчастіше проявляються у прискоренні роботи з літературою, зменшенні рутинного навантаження та розширенні аналітичних можливостей (Lakhani, 2023; van Dijk et al., 2023).

Методологічні ризики (помилки та «галюцинації» моделей) роблять критично необхідними людський контроль, перевірку фактів і прозоре описання ролі інструмента (Dwivedi et al., 2023; van Dijk et al., 2023).

Інституційні політики університетів демонструють, що питання академічної доброчесності в умовах генеративного ШІ більше не можуть розглядатися виключно як проблема «індивідуальної чесності» студента. Вони потребують переосмислення практик оцінювання, дизайну завдань, навчання академічного письма та наукової етики, а також створення прозорих правил щодо допустимого використання генеративного ШІ з вимогами декларування та захисту даних (UNESCO, 2023; University of Oxford, 2025).

Наразі бракує емпіричних робіт, які б системно досліджували, як саме ШІ змінює повсякденні практики дослідників у гуманітарних та соціальних науках, включно з психологією та педагогікою, і як ці зміни впливають на якість і відтворюваність результатів. Систематичні огляди етики ШІ в освіті також наголошують на необхідності більш глибокої взаємодії з філософією освіти й теорією справедливості, щоб не звести дискусію лише до технічних чи процедурних аспектів.

Основні перспективи подальших досліджень мають зосередитися на емпіричному вивченні практик використання ШІ дослідниками й педагогами, оцінюванні впливу цих практик на якість наукових результатів та освітніх рішень, а також на розробленні інструментів і протоколів, які б поєднували технічну ефективність із етичною обґрунтованістю.

ЛІТЕРАТУРА

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

1. Міністерство освіти і науки України, & Міністерство цифрової трансформації України. (2025). Штучний інтелект у закладах вищої освіти: рекомендації для викладачів, студентів і працівників ЗВО. https://mon.gov.ua/news/shtuchnyi-intelekt-u-zakladakh-vyshchoi-osvity-rekomendatsii-dlia-vykladachiv-studentiv-i-pratsivnykiv-zvo

2. Хмельницький національний університет. (2025). Політика використання штучного інтелекту у Хмельницькому національному університеті [PDF]. https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normatyvni-dokumenty/polozhennya/polityka-vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-u-khnu.pdf

3. University of Oxford: Policy for using Generative AI in Research (Version 1.0, Sep 2025) https://www.ox.ac.uk/research/support-researchers/research-practice/policy-generative-ai-research

4. UNESCO: Guidance for generative AI in education and research (2023, update 2026-01-16) https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research

5. Wieczorek, M., Hosseini, M., & Gordijn, B. (2025). Unpacking the ethics of using AI in primary and secondary education: A systematic literature review. AI & Ethics. Advance online publication. https://doi.org/10.1007/s43681-025-00770-0

6. Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education – Where are the educators? International Journal of Educational Technology in Higher Education, 16, 39. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0

7. Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E. L., Jeyaraj, A., Kar, A. K., et al. (2023). “So what if ChatGPT wrote it?” Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. International Journal of Information Management, 71, 102642. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642

8. González-López, Ó. R., Buenadicha-Mateos, M., & Sánchez-Hernández, M. I. (2021). Overwhelmed by technostress? Sensitive archetypes and effects in times of forced digitalization. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(8), 4216. https://doi.org/10.3390/ijerph18084216

9. Budhwar, P., Malik, A., De Silva, M. T. T., & Thevisuthan, P. (2022). Artificial intelligence – Challenges and opportunities for international HRM: A review and research agenda. International Journal of Human Resource Management, 33(6), 1065–1097. https://doi.org/10.1080/09585192.2022.2035161

10. Crawford, J., Allen, K. A., Pani, B., & Cowling, M. (2024). When artificial intelligence substitutes humans in higher education: The cost of loneliness, student success, and retention. Studies in Higher Education, 49(5), 883–897. https://doi.org/10.1080/03075079.2024.2326956

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

11. Zhai, C., Wibowo, S., & Li, L. D. (2024). The effects of over-reliance on AI dialogue systems on students' cognitive abilities: A systematic review. Smart Learning Environments, 11, 28. https://doi.org/10.1186/s40561-024-00316-7

12. Department of Education (Victoria). (2025, June 16). Generative artificial intelligence: Promoting academic integrity. Victorian Government. https://www2.education.vic.gov.au/pal/generative-artificial-intelligence/guidance/promoting-academic-integrity

13. Vanderbilt University. (2023, December 10). Academic integrity and generative AI. Vanderbilt University. https://www.vanderbilt.edu/generative-ai/academic-integrity/

14. University of Notre Dame. (2023, May). Statement on generative AI and academic integrity. University of Notre Dame. https://honorcode.nd.edu/official-statement-regarding-generative-ai-may-2023

15. University of Notre Dame. (2023, August). Generative AI policy for students. University of Notre Dame. https://honorcode.nd.edu/generative-ai-policy-for-students-august-2023/

16. School of Graduate Studies, University of Toronto. (2026, February 4). Guidance on the appropriate use of generative artificial intelligence in graduate education and research. University of Toronto. https://www.sgs.utoronto.ca/about/guidance-on-the-use-of-generative-artificial-intelligence/

17. European Commission. (2025). Ethical guidelines for educators on using artificial intelligence and data in teaching and learning. European Commission. https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan/ethical-guidelines-for-educators-on-using-ai

18. Lakhani, K. (2023, September 27). Navigating the jagged technological frontier. Harvard Business School / Digital Data Design Institute. https://d3.harvard.edu/navigating-the-jagged-technological-frontier/

19. Thompson, C., & Amodeo, A. (2025, April 8). How people are really using gen AI in 2025. Harvard Business Review. https://hbr.org/2025/04/how-people-are-really-using-gen-ai-in-2025.

REFERENCES

1. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (n.d.). [Title of the recommendations for HEIs on responsible AI use]. https://mon.gov.ua/news/shtuchnyi-intelekt-u-zakladakh-vyshchoi-osvity-rekomendatsii-dlia-vykladachiv-studentiv-i-pratsivnykiv-zvo [in Ukrainian].

2. Khmelnytskyi National University. (2025). Polityka vykorystannia shtuchnoho intelektu u Khmelnytskomu natsionalnomu universyteti [Policy on the use of artificial intelligence at

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

Khmelnytskyi National University] (PDF). https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normatyvni-dokumenty/polozhennya/polityka-vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-u-khnu.pdf [in Ukrainian].

3. University of Oxford: Policy for using Generative AI in Research (Version 1.0, Sep 2025) https://www.ox.ac.uk/research/support-researchers/research-practice/policy-generative-ai-research [in English].

4. UNESCO: Guidance for generative AI in education and research (2023, update 2026-01-16) https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research [in English].

5. Wieczorek, M., Hosseini, M., & Gordijn, B. (2025). Unpacking the ethics of using AI in primary and secondary education: A systematic literature review. AI & Ethics. Advance online publication. https://doi.org/10.1007/s43681-025-00770-0 [in English].

6. Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education – Where are the educators? International Journal of Educational Technology in Higher Education, 16, 39. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0 [in English].

7. Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E. L., Jeyaraj, A., Kar, A. K., et al. (2023). "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. International Journal of Information Management, 71, 102642. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642 [in English].

8. González-López, Ó. R., Buenadicha-Mateos, M., & Sánchez-Hernández, M. I. (2021). Overwhelmed by technostress? Sensitive archetypes and effects in times of forced digitalization. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(8), 4216. https://doi.org/10.3390/ijerph18084216 [in English].

9. Budhwar, P., Malik, A., De Silva, M. T. T., & Thevisuthan, P. (2022). Artificial intelligence – Challenges and opportunities for international HRM: A review and research agenda. International Journal of Human Resource Management, 33(6), 1065–1097. https://doi.org/10.1080/09585192.2022.2035161 [in English].

10. Crawford, J., Allen, K. A., Pani, B., & Cowling, M. (2024). When artificial intelligence substitutes humans in higher education: The cost of loneliness, student success, and retention. Studies in Higher Education, 49(5), 883–897. https://doi.org/10.1080/03075079.2024.2326956 [in English].

11. Zhai, C., Wibowo, S., & Li, L. D. (2024). The effects of over-reliance on AI dialogue systems on students' cognitive abilities: A systematic review. Smart Learning Environments, 11, 28. https://doi.org/10.1186/s40561-024-00316-7 [in English].

12. Department of Education (Victoria). (2025, June 16). Generative artificial intelligence: Promoting academic integrity. Victorian Government.

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v121i1.316; дата публікації: 2026/03/04; дата прийняття до друку: 2026-02-05; дата надходження до редакції: 2026-01-23

https://www2.education.vic.gov.au/pal/generative-artificial-intelligence/guidance/promoting-academic-integrity [online resource, in English].

13. Vanderbilt University. (2023, December 10). Academic integrity and generative AI. Vanderbilt University. https://www.vanderbilt.edu/generative-ai/academic-integrity/ [online resource, in English].

14. University of Notre Dame. (2023, May). Statement on generative AI and academic integrity. University of Notre Dame. https://honorcode.nd.edu/official-statement-regarding-generative-ai-may-2023 [online resource, in English].

15. University of Notre Dame. (2023, August). Generative AI policy for students. University of Notre Dame. https://honorcode.nd.edu/generative-ai-policy-for-students-august-2023/ [online resource, in English].

16. School of Graduate Studies, University of Toronto. (2026, February 4). Guidance on the appropriate use of generative artificial intelligence in graduate education and research. University of Toronto. https://www.sgs.utoronto.ca/about/guidance-on-the-use-of-generative-artificial-intelligence/ [online resource, in English].

17. European Commission. (2025). Ethical guidelines for educators on using artificial intelligence and data in teaching and learning. European Commission. https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan/ethical-guidelines-for-educators-on-using-ai [online resource, in English].

18. Lakhani, K. (2023, September 27). Navigating the jagged technological frontier. Harvard Business School / Digital Data Design Institute. https://d3.harvard.edu/navigating-the-jagged-technological-frontier/ [online resource, in English].

19. Thompson, C., & Amodeo, A. (2025, April 8). How people are really using gen AI in 2025. Harvard Business Review. https://hbr.org/2025/04/how-people-are-really-using-gen-ai-in-2025 [online article, in English].

Матеріал надійшов до редакції 23.01.2026

Прорецензовано 2.02.2026

Схвалено до друку 5.02.2026

УДК 373.3:37.091:159.922

Ірина Омельченко,

доктор психологічних наук, професор,

головний науковий співробітник відділу

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).